

กระบวนการจัดการพื้นที่ทางศิลปะ ปัตตานี อาร์ตสเปซ*

The Management Processes of Pattani Art Space

¹ดุจตะวัน กันไทยราษฎร์ และ สิทธิธรรม โรหิตะสุข

¹Dujtawan Kanthairaj and Sittidham Rohitasuk

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Faculty of Fine Arts, Srinakharinwirot University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Dujtawan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษากิจกรรมและกระบวนการจัดการพื้นที่ศิลปะปัตตานี อาร์ตสเปซ จังหวัดปัตตานี โดยเก็บข้อมูลด้วยการศึกษางานเอกสาร สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและสัมภาษณ์ศิลปินในกลุ่มปัตตานี อาร์ตสเปซ จำนวน 8 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่าปัตตานี อาร์ตสเปซ ก่อตั้งในปี 2557 เพื่อใช้เป็นพื้นที่ส่วนกลางสำหรับกลุ่มศิลปินสามจังหวัดชายแดนใต้ในการแสดงงานศิลปะ เผยแพร่วัฒนธรรม และเพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ตามแต่ละบุคคล กิจกรรมของปัตตานี อาร์ตสเปซได้แก่ นิทรรศการศิลปะ บรรยาย เสวนา เวิร์กช็อป ฉายภาพยนตร์สั้น เทศกาล และให้เช่าใช้สถานที่ กิจกรรมส่วนใหญ่จะบอกเล่าปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ในมุมมองของคนท้องถิ่นที่ผู้พบเจอปัญหาอย่างแท้จริง นอกจากนี้ปัตตานี อาร์ตสเปซยังมีกิจกรรมการแสดงนิทรรศการยังพื้นที่อื่นทั้งในและต่างประเทศอีกด้วย สำหรับการจัดการพื้นที่ของปัตตานี อาร์ตสเปซ พบว่ายังไม่เป็นระบบเท่าที่ควรจากอุปสรรคด้านรายได้ จึงมีการจัดการในส่วนที่จำเป็นก่อน เช่น ภัตตาคาร ร้านอาหาร และอาคารนิทรรศการ กิจกรรมในอนาคตของปัตตานี อาร์ตสเปซจะมีการสร้างพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมร่วมกัน และที่พักศิลปินจากต่างพื้นที่ อีกทั้งมีแนวคิดสร้างเทศกาลศิลปะทุก 2 ปีเพื่อแสดงศักยภาพของศิลปินในสามจังหวัดชายแดนใต้และเพื่อให้ผู้คนเข้ามาเที่ยวในพื้นที่มากขึ้นอันนำมาซึ่งรายได้สู่ชุมชน ซึ่งการดำเนินงานทั้งหมดที่ผ่านมาของ ปัตตานี อาร์ตสเปซส่งผลให้คนจากภายนอกพื้นที่เข้าใจความเป็นมา สถานการณ์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้นผ่านงานศิลปะ และยังทำให้ผู้คนได้เห็นความหลากหลายของศิลปะมลายู นำไปสู่การยอมรับความหลากหลายทั้งทางความเชื่อ เพศ วัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการทำให้กลุ่มศิลปินสามจังหวัดชายแดนใต้ได้เข้าไปสู่วงการศิลปะร่วมสมัยในเวทีระดับชาติได้

คำสำคัญ: พื้นที่ศิลปะ; ปัตตานี; กระบวนการจัดการ

Abstract

The objective of this article aims to study the activities and management processes of Pattani Art Space, Pattani Province by collecting data from relevant documents, non-participatory observation and interviews of 8 artists in the Patani Art Space group. Data were analyzed by content analysis.

*Received July 23, 2024; Revised August 19, 2024; Accepted August 28, 2024

The results of the study found that Patani Art Space was established since 2014 as a common area for artist groups from the three southern border provinces of Thailand to exhibit their art works, to promote their cultures as well as to organize other diverse activities following personal purpose. The instant activities of Patani Art Space include such as art exhibitions, lectures, talks, workshops, short film screenings, festivals and rental venue for events. Most of the activities reflects the problem of violence in the three southern border provinces of Thailand through the perspective of local people who have truly experienced the issue. In addition, Patani Art Space also has exhibition activities in other areas both domestically and abroad. In regards of the area management of Patani Art Space, it was found that a decent operational system had not yet sufficiently settled due to the obstacle of income. Therefore, some necessary elements such as curators, restaurants, and exhibition buildings were initially set up. In the future, Patani Art Space prospects to provide a space for joint activities (Co-working Space) and art residency for artists from different areas. Furthermore, there is also the initiative to carry out a biennial art festival not only in order to prove the potential of artists in the three southern border provinces but also to persuade more people to visit the area bringing income to the community. All the operations of Patani Art Space have resulted in people from outside the area having a better understanding the situation of the three southern border provinces through art. It also approves people to realize the diversity of Malayu art. And leads to acceptance of diversity in beliefs, gender, culture, etc., which is the element for artists from the three southern border provinces in Thailand to join the contemporary art group on the national stage.

Keywords: Artspace; Pattani; Management Processes

บทนำ

จังหวัดปัตตานีเป็นพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ถูกทำให้รับรู้ในภาพของความไม่สงบ ความรุนแรง ปัญหาและอันตราย แม้จะมีความพยายามแก้ไขให้สถานการณ์ดีขึ้น ทั้งจากทางรัฐบาลที่ได้ออกนโยบายการบริหารและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ งานศึกษาทางวิชาการ สารคดีและงานวิจัยในประเด็นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาอย่างยาวนานทั้งที่นำเสนอในภาพความทรงจำของหลายคน และนำเสนอในแง่มุมอันงดงามด้านอื่น คนสวนใหญ่ก็ยังเห็นภาพของความห่างไกล เข้าไม่ถึงและไม่กล้าจะเข้าถึง ทำให้พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่ถูกมองข้ามไป ในขณะที่ในมิติด้านศิลปวัฒนธรรมก็มักเป็นไปในทางชนบประเพณีเดิมและศาสนสถานเสียมาก

แต่ในช่วง 10-20 ปีที่ผ่านมา พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงในหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการพยายามเจรจาสันติภาพอีกครั้งอย่างจริงจัง การพยายามทำความรู้จักแง่มุมอื่น ๆ ของพื้นที่จากสื่อมวลชน และหนึ่งในนั้นคือการเกิดพื้นที่เกี่ยวกับศิลปินรุ่นใหม่ร่วมสมัยมากขึ้น ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นกำเนิดมาจากสถาบันการศึกษาและคนท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนใต้เอง ก่อให้เกิดแรงกระเพื่อมในวงกว้าง เกิดความสนใจในประเด็นที่ได้มีการวิจัยมาอย่างยาวนานและมากขึ้น มีความสนใจศึกษาพื้นที่ ศึกษาแนวทางศิลปวัฒนธรรมทั้งแบบดั้งเดิมและศิลปะร่วมสมัย ปาตานี อาร์ตสเปซ (Patani Artspace) เป็นพื้นที่ที่แสดงงาน

ศิลปะร่วมสมัย อยู่ในจังหวัดปัตตานี ก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2557 โดย เจ๊ะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะ ศิลปินและอาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี จุดประสงค์ในการสร้าง Patani Artspace คือเพื่อเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะ ใช้เป็นพื้นที่ในการอธิบายและสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของจังหวัดปัตตานี และเพื่อให้การทำงานศิลปะของศิลปินสามจังหวัดชายแดนใต้ อันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในพื้นที่แห่งนี้เป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชน (Jehsorhoh, 2021)

หากย้อนไปในช่วงเวลาก่อนที่จะมีพื้นที่ศิลปะ ปาตานี อาร์ตสเปซ บทบาทของศิลปินร่วมสมัยในกลุ่มสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีเจ๊ะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะ เป็นหนึ่งในกลุ่มศิลปินกลุ่มดังกล่าว ได้เริ่มมีความเคลื่อนไหวไปพร้อมกันกับสถานการณ์การเมืองและสังคมด้วย กล่าวคือ ในช่วงปี 2544-2547 เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้หลายเหตุการณ์ ซึ่งสาเหตุของความไม่สงบนั้นมีปัจจัยหลายด้านไม่ว่าจะด้านประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา (Maluleem, 2021) หรือแม้แต่ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวของผู้คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ทำให้บางครั้งถูกมองว่าเป็นความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดและถูกแยกออกจากผู้อื่นจนนำไปสู่ความคิดว่าอีกฝ่ายด้อยกว่า เป็นฝ่ายตรงข้ามที่สามารถใช้ความรุนแรงด้วยได้ (Satha-Anand, 2008) ซึ่งในบรรยากาศแห่งการเมืองและความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีสาเหตุอันซับซ้อนและมีหลายแง่มุมนี้ก็ส่งผลเป็นอย่างมากกับการสร้างสรรค์งานศิลปะและนำไปสู่การสร้างพื้นที่ศิลปะในที่สุด Eknava (2015) ได้กล่าวไว้ว่า ระหว่าง พ.ศ. 2548-2556 บรรยากาศการเมืองเศรษฐกิจและสังคมเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งความขัดแย้งของกลุ่มที่มีความคิดต่างทางการเมืองในสังคมอย่างเห็นได้ชัด การวิจารณ์สังคมโดยผ่านงานศิลปะร่วมสมัยเป็นลักษณะที่โดดเด่นในผลงานศิลปะ นั้นหมายความว่าในช่วงปีดังกล่าว การแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านงานศิลปะกำลังเป็นที่นิยมเพราะเป็นหนึ่งในช่องทางที่จะแสดงความรู้สึกนึกคิด ความเห็นและอธิบายสถานการณ์เหล่านั้นได้ ช่วงเวลานั้นยังเป็นช่วงเดียวกับการตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีโดยรองศาสตราจารย์ ดร. พิเชษฐ์ เปียร์กลีน ในปี 2545 ซึ่งนอกจากจะเป็นคนบดเคี้ยวคนแรกและมีส่วนในการสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานศิลปะแก่นักศึกษาแล้ว รองศาสตราจารย์ ดร. พิเชษฐ์ เปียร์กลีน ก็ได้ผลักดันนักศึกษาให้เริ่มแสดงงาน ส่งผลงานประกวดในการประกวดศิลปกรรมระดับประเทศหลายรายการ และยังเป็นผู้ผลักดันศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิต ที่คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เจ๊ะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะ ก็เป็นหนึ่งในกลุ่มศิลปินที่เคยเป็นนักศึกษาที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ที่มีโอกาสได้ศึกษาต่อระดับปริญญาโท และประสบความสำเร็จในเวทีการประกวด โดยเขาได้สร้างสรรค์งานศิลปะในประเด็นสามจังหวัดชายแดนใต้ ทั้งในแง่มุมความงาม วิถีมุสลิม การใช้ชีวิตของชาวปัตตานี ถ่ายทอดปัญหาความรุนแรงและการถูกกดทับจากภาครัฐ ควบคู่ไปกับการเริ่มสร้างพื้นที่ศิลปะ ปาตานี อาร์ตสเปซ โดยนำเสนอนิทรรศการในประเด็นดังกล่าว และรวบรวมกลุ่มศิลปินจากสามจังหวัดชายแดนใต้มาสร้างสรรค์ผลงานที่มีแนวทางสอดคล้องกัน

ลักษณะการรวมกลุ่มศิลปินเพื่อแสดงงานร่วมกัน เคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีต ทั้งในวงการศิลปินทัศนศิลป์ และกลุ่มศิลปินประเภทอื่น อาทิเช่นการรวมกลุ่มของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร “กลุ่มมักกะสัน” (Makkasan Group) ในช่วงพ.ศ. 2504 เพื่อแสดงความไม่เห็นด้วยกับการตัดสินผลงานในการแสดงศิลปกรรมแห่งชาติที่ไม่เปิดกว้างมากพอ และได้หาพื้นที่แสดงงานอิสระ จึงได้เปิดหอศิลป์ “บางกอก อาร์ต เซ็นเตอร์” (Bangkok Art Center) ขึ้น โดยมีการแสดงผลงานของศิลปินโดยไม่ต้องผ่านการรับรองด้วยรางวัลจากการประกวด และแสดงผลงานของศิลปินรับเชิญกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งหอศิลป์ก็ได้รับความสนใจจากกลุ่มนักสะสมผลงานศิลปะ กลุ่มคนวงการอื่น ๆ รวมถึงสื่อมวลชนเป็นอย่างมาก (Rohitasuk, 2017) ในยุคปัจจุบัน ปาตานี อาร์ตสเปซนับเป็นกลุ่มศิลปินร่วมสมัยกลุ่มหนึ่ง ที่รวมสมาชิกที่มีความตั้งใจแน่วแน่

ในการสร้างพื้นที่เพื่อสะท้อนบางสิ่งบางอย่างผ่านงานศิลปะ ผ่านกิจกรรม ผ่านการเคลื่อนไหวไปยังพื้นที่อื่น ๆ และเป็นแรงบันดาลใจ รวมถึงเป็นแนวทางให้กับพื้นที่ศิลปะในภูมิภาคอื่นอีกหลายแห่ง ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มศิลปินปาดานี อาร์ตสเปซ ได้พยายามเน้นการสร้างความร่วมมือกับชุมชนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ เพื่อพัฒนาไปสู่การรับรู้และเข้าใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ผ่านงานศิลปะ หลายกิจกรรมเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนและคนนอกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม พื้นที่แห่งนี้จึงเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างในการพูดคุยเรื่องศิลปะและมีความหลากหลายทางศาสนา ความเชื่อ เชื้อชาติ และวัฒนธรรม

ดังนั้น ด้วยบริบททางด้านการเมือง ประกอบกับการเกิดขึ้นของกลุ่มศิลปินร่วมสมัยในสามจังหวัดชายแดนใต้ รวมถึงการก่อตั้งปาดานี อาร์ตสเปซ ที่มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายและสร้างความเข้าใจใหม่ในประเด็นที่เป็นภาพจำของคนส่วนใหญ่ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาลักษณะกิจกรรมและกระบวนการจัดการพื้นที่ศิลปะ ปาดานี อาร์ตสเปซ เพื่อให้เห็นวิธีการดำเนินงานที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวทางศิลปะในสามจังหวัดชายแดนใต้ การสร้างการรับรู้ให้คนรู้จัก สร้างความเข้าใจในสถานการณ์ผ่านการทำงานศิลปะ จนนำไปสู่การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ รวมถึงแนวทางในการต่อรองกับส่วนกลางด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์และกรณีศึกษาแก่ผู้สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์บริบทพื้นที่ โครงสร้าง กิจกรรม กระบวนการจัดการพื้นที่ทางศิลปะของปาดานี อาร์ตสเปซ แนวทางการมีส่วนร่วมของพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น การสร้างเครือข่ายด้วยศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้และการสนับสนุนที่เกิดขึ้นจากองค์กรภายนอก

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้วางรูปแบบการดำเนินงานวิจัย โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ศึกษาความเคลื่อนไหวด้านศิลปะและข้อมูลเกี่ยวกับศิลปินในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากเอกสาร หนังสือ สุจิตร์ งานวิจัย บทสัมภาษณ์ในเวปไซต์ บทความที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตและการสัมภาษณ์ด้วยตัวเอง ศึกษาประวัติที่มาของการก่อตั้ง ปาดานี อาร์ตสเปซ โดยการหาข้อมูลจากหนังสือ บทความ บทสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง รวมถึงศึกษาการจัดการพื้นที่ศิลปะในจังหวัดอื่น ๆ รวมถึงในต่างประเทศเพื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับ ปาดานี อาร์ตสเปซ และสุดท้ายผู้วิจัยได้ศึกษาแนวความคิดการจัดการ แนวคิดการมีส่วนร่วมและแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจกับประเด็นการจัดการพื้นที่ทางศิลปะในสามจังหวัดชายแดนใต้ นำมาวิเคราะห์การดำเนินงานและตอบคำถามในจุดประสงค์ต่าง ๆ ของการใช้พื้นที่

ขั้นตอนที่ 2 การลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการ 2 วิธีได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) สำหรับเก็บข้อมูลกับกลุ่มศิลปินปาดานี อาร์ตสเปซ ผู้ที่เคยร่วมงานกับปาดานี อาร์ตสเปซ และผู้ชมทั่วไป โดยเป็นการถามแบบกึ่งโครงสร้าง ใช้วิธีการถามแบบเผชิญหน้า และนัดหมายสัมภาษณ์เพิ่มเติมทางแอปพลิเคชัน Zoom สำหรับนิทรรศการและกิจกรรมในปาดานี อาร์ตสเปซ และสถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงพื้นที่ทางวัฒนธรรมอื่น ๆ ในจังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยใช้วิธีสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation Observation) โดยเป็นการสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structured Observation) ได้แก่ สังเกตกลุ่มผู้เข้าใช้

พื้นที่ศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดปัตตานี สังกัดกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมและนิทรรศการของปัตตานี อาร์ตสเปซ และสังเกตวิธีการดำเนินงานของกลุ่มศิลปินปัตตานี อาร์ตสเปซในเทศกาลศิลปะ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มประชากรแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากผู้ก่อตั้งปัตตานี อาร์ตสเปซ และกลุ่มศิลปินปัตตานี อาร์ตสเปซ จำนวน 8 คน และกลุ่มศิลปินภัณฑารักษ์ นักการเมือง นักกิจกรรมที่เคยร่วมงานกับปัตตานี อาร์ตสเปซจำนวน 8 คน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดการจัดการ เข้ากับแนวคิดในการก่อตั้งปัตตานี อาร์ตสเปซ รวมถึงคำนึงถึงประวัติที่มาของพื้นที่ ศึกษาเปรียบเทียบกับอาร์ตสเปซในพื้นที่อื่น นำข้อมูลจากการลงพื้นที่ สัมภาษณ์และสังเกตการณ์มาวิเคราะห์กระบวนการจัดการ และแนวทางการมีส่วนร่วมจากชุมชน การร่วมมือจากกลุ่มศิลปินต่างพื้นที่ การสนับสนุนจากหน่วยงาน รวมถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาต่อยอดพื้นที่ เพื่อประโยชน์ในด้านอื่น ๆ และนำมาสรุปผล

ผลการวิจัย

พื้นที่ศิลปะปัตตานี อาร์ตสเปซ (Patani Artspace) ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2557 ตั้งอยู่ที่ตำบลดอนรัก อำเภอหนองจิก จังหวัดปัตตานี เดิมใช้ชื่อว่า Patani Contemporary Arts Gallery ก่อนจะเปลี่ยนชื่อเป็น Patani Artspace ในภายหลัง เนื่องจากมีการย้ายสถานที่จากอาคารชั้นเดียวกลางเมืองซึ่งศิลปินเช่าไว้ มาอยู่บริเวณที่ดินส่วนตัว คำว่า “ปัตตานี” มาจากคำเรียกพื้นที่แห่งนี้ก่อนถูกรวมเป็นจังหวัดปัตตานี จังหวัดหนึ่งในประเทศไทย เพื่อแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของท้องที่ ปัตตานี อาร์ตสเปซเป็นพื้นที่ศูนย์กลางที่เชื่อมความสัมพันธ์ของผู้คนผ่านกิจกรรมทางศิลปะ โดยมีองค์ประกอบทางกายภาพคือเป็นสถานที่เปิดโล่ง มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน มีกิจกรรมหลากหลาย องค์ประกอบทางสังคม คือ เป็นพื้นที่เชื่อมผู้คนที่มีความเชื่อชีวิตที่ต่างกันให้มาทำความเข้าใจกันและเป็นศูนย์กลางแห่งความสัมพันธ์ทางจิตใจระหว่างมนุษย์โดยมีศิลปะเป็นสื่อประสาน ซึ่งสอดคล้องกับ Henri Lefebvre ที่กล่าวว่าคำว่า “พื้นที่” เกิดจากผลผลิตของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดการปฏิสัมพันธ์กัน เป็นพื้นที่อิสระที่รวมเรื่องของการใช้งานและการรับรู้ในแต่ละสภาวะการณ์ ผ่านประสบการณ์ความสัมพันธ์ของมนุษย์ กระบวนการทางสังคมและการผลิตซ้ำทางสังคม ทำให้เห็นภาพของพื้นที่ในลักษณะต่าง ๆ มี 3 แบบได้แก่พื้นที่ทางกายภาพ (Physical space) พื้นที่ทางสังคม (Social space) และพื้นที่ทางจิตใจ (Mental space) (Lefebvre, 1991 as cited in Pirayakarnnon, and Thungsakul, 2021) ปัตตานี อาร์ตสเปซมีพื้นที่รวม 1.33 ไร่ ประกอบไปด้วยอาคาร 7 หลัง ได้แก่

1) อาคารนิทรรศการหมุนเวียนซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุด คือ 104 ตารางเมตร เป็นอาคาร 4 ชั้น ใช้เป็นที่จัดแสดงนิทรรศการหลัก ที่ชั้น 1-3 ชั้น 4 สามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย เช่น เป็นห้องประชุม เป็นที่พัก เป็นต้น

2) อาคารนิทรรศการถาวร ขนาด 84.5 ตารางเมตร เป็นอาคารชั้นเดียวและเป็นอาคารแรกที่สร้างพร้อมกับที่พักส่วนตัวของศิลปิน ใช้เป็นที่แสดงผลงานของเจ๊ะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะและงานสะสมจากศิลปินของประเทศไทยและต่างประเทศ และสามารถใช้เป็นห้องเสวนากลุ่มเล็กได้

3) ที่พักส่วนตัวและพื้นที่ทำงานของกลุ่มศิลปินปัตตานี อาร์ตสเปซ

4) อาคารอเนกประสงค์ เป็นอาคารยกสูงที่สร้างขึ้นใหม่เมื่อปี 2565 ขนาด 96 ตารางเมตร ใช้เป็น Co-working space, จัด workshop, เสวนา, บรรยาย, รับประทานอาหาร

- 5) อาคารละหมาด 2 ชั้น ขนาด 50 ตารางเมตร ข้างบนใช้เป็นที่ละหมาด ข้างล่างใช้เป็นห้องขายของที่ระลึกและห้องจัดแสดงงานขนาดเล็ก
- 6) ร้านอาหารและร้านกาแฟ อยู่ระหว่างศาลาละหมาดและอาคารกิจกรรม
- 7) ศาลา อยู่ใกล้บริเวณจอดรถ แยกจากอาคารอื่น ๆ สร้างขึ้นเพื่อใช้ในนิทรรศการศิลปะ Kenduri Seni Nusantara ในปี 2565 เมื่อจบนิทรรศการแล้วจึงใช้เป็นศาลากิจกรรมแสดงวัฒนธรรมมลายูและกิจกรรมต่าง ๆ ตามโอกาสและความเหมาะสม

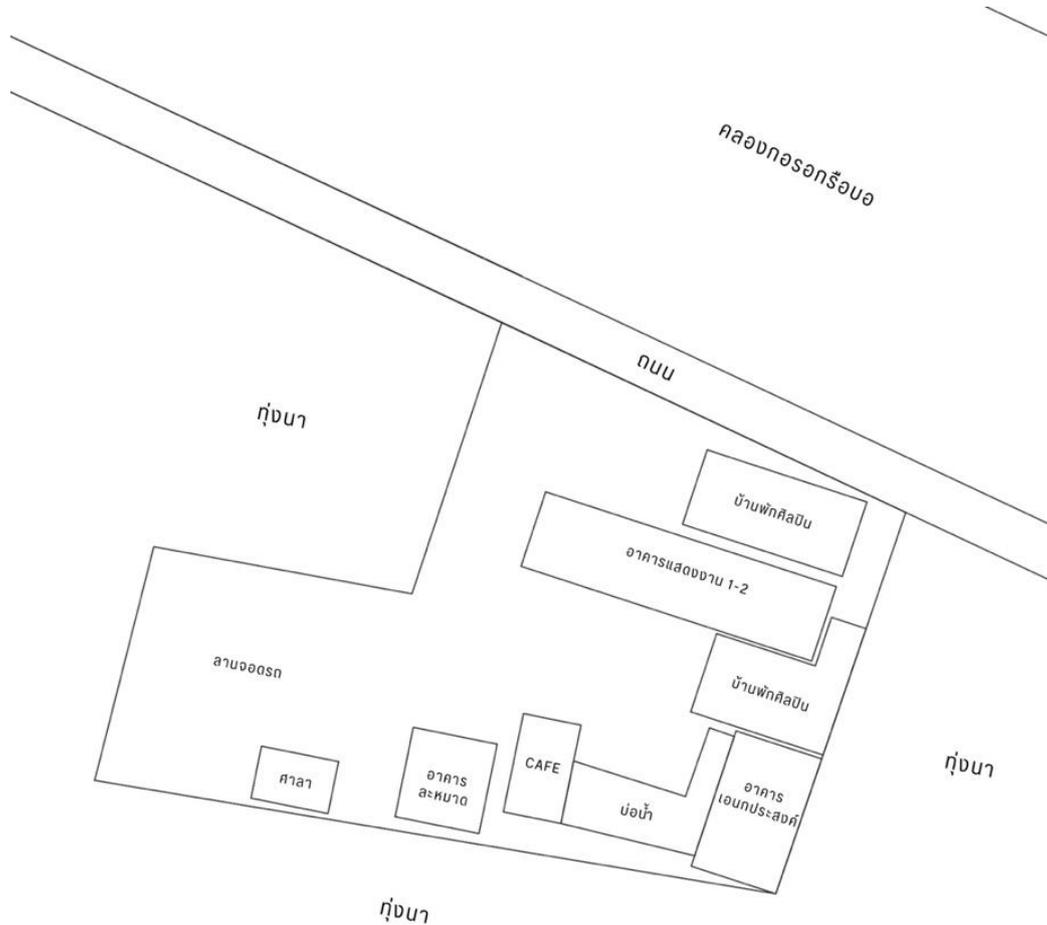

Figure 1: Patani Artspace Layout

ปัตตานี อาร์ตสเปซมีกิจกรรมทั้งในและนอกพื้นที่ สำหรับกิจกรรมในพื้นที่มีทั้งหมด 78 กิจกรรม ปีพ.ศ. 2557 ซึ่งเป็นปีที่ก่อตั้งปัตตานี อาร์ตสเปซ มีกิจกรรม 6 กิจกรรม โดยกิจกรรมแรกคือพิธีเปิดพื้นที่ศิลปะในเดือนมีนาคม มีนิทรรศการภาพวาดทิวทัศน์ปัตตานี ซึ่งมีศิลปินคือเจ๊ะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะผู้ก่อตั้ง และศิลปินอื่นในพื้นที่ มีนิทรรศการเดี่ยวของเจ๊ะอับดุลเลาะ มีกิจกรรมบรรยายวัฒนธรรม (เรือกอและ) และมีนิทรรศการ “เอาทะเลไปฝากภูเขา” รัลึกถึงถวัลย์ ดัชนี

ปี 2559 เป็นต้นมา ปัตตานี อาร์ตสเปซได้ย้ายสถานที่มาอยู่ ณ ที่ปัจจุบัน เริ่มมีนิทรรศการของศิลปิน นอกเหนือจากกลุ่มปัตตานี อาร์ตสเปซ ทั้งศิลปินจากประเทศไทย และศิลปินจากต่างประเทศ รวมถึงมีกิจกรรมเวิร์คชอปและ เสวนา artist talk เพิ่มขึ้น ปีที่ปัตตานี อาร์ตสเปซมีกิจกรรมมากที่สุด ได้แก่ปี พ.ศ. 2561 รวมทั้งหมด 13 กิจกรรม ซึ่งมีเทศกาลศิลปะร่วมสมัยครั้งแรกของภูมิภาคคือ RE/FORM/ING Patani ในปี 2562 มีจำนวนกิจกรรมรองลงมาคือ 12 กิจกรรม โดยในบางเดือนมีกิจกรรมซ้อนกันถึง 4 กิจกรรม

ในปี 2564 สถานการณ์โควิด 19 ทำให้พื้นที่ศิลปะต้องหยุดให้บริการชั่วคราว จึงมีกิจกรรมไม่มาก หลายกิจกรรมที่แต่เดิมวางแผนว่าจะจบไปตั้งแต่ต้นปี ก็ขยายเวลาให้เข้าชมเพื่อรักษาบรรยากาศของพื้นที่ จนถึงปี 2565 ซึ่งสถานการณ์เริ่มคลี่คลาย จึงเริ่มมีกิจกรรมมากขึ้นและมีนิทรรศการศิลปะครั้งที่ 2 (เปลี่ยนชื่อ เป็น Kenduri Seni Nusantara) ในช่วงเดือนสิงหาคม 2565

ในปี พ.ศ. 2566 กิจกรรมของปาดานี อาร์ตสเปซ กลับมาจัดอย่างเต็มรูปแบบอีกครั้งโดยมีการจัดกิจกรรม 10 ครั้งในปีดังกล่าว เฉลี่ยแล้วปาดานี อาร์ตสเปซมีกิจกรรมปีละประมาณ 7 กิจกรรม โดยในปีแรก ๆ เป็นนิทรรศการศิลปะ จากนั้นจึงมีการเพิ่มกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะในปี 2561 ที่มีประเภทของกิจกรรมเยอะที่สุด คือนิทรรศการ เวิร์กช็อป บรรยาย เสวนา และเทศกาลศิลปะ

ในส่วนของกิจกรรมนอกพื้นที่ เป็นการร่วมเทศกาลศิลปะ ร่วมเสวนา ร่วมจัดกิจกรรมกับกลุ่มศิลปิน ภูมิภาค และประเทศที่หลากหลาย โดยพบว่ากลุ่มศิลปินปาดานี อาร์ตสเปซ มีการปรับเนื้อหาและวิธีการ ในการนำเสนอให้สอดคล้องกับบริบทในแต่ละพื้นที่

สำหรับเทศกาลศิลปะ Kenduri Seni Nusantara ซึ่งเป็นกิจกรรมใหญ่ของปาดานี อาร์ตสเปซ มีกลุ่มศิลปินจากปาดานี อาร์ตสเปซ ศิลปินจากพื้นที่อื่นในประเทศไทยและศิลปินต่างประเทศมาร่วมแสดงงาน โดยมี อนุวัฒน์ อภิมุขมงคลเป็นภัณฑารักษ์ เป็นเทศกาลที่จะจัดทุก 2 ปี โดยครั้งแรกจัดขึ้นเมื่อปี 2561 ใช้ชื่อว่า RE/FORM/ING Patani ครั้งที่ 2 ในปี 2565 ใช้ชื่อว่า Kenduri Seni Nusantara และครั้งล่าสุดจัดในเดือน สิงหาคม 2567 แนวคิดของเทศกาลคือการเปิดพื้นที่ให้ศิลปินจากสามจังหวัดชายแดนใต้ได้แสดงผลงานรวมถึง สร้างการเป็นที่รู้จักเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น โดยเป็นนิทรรศการที่มีการนำวัฒนธรรมวิถีชีวิต ขวามลายูมานำเสนอแก่ผู้ชม อีกทั้งยังเน้นการมีส่วนร่วมกับชุมชนด้วยการเปิดพื้นที่ให้ขายของ และทำกิจกรรม รื่นเริงต่าง ๆ เพื่อลดช่องว่างระหว่างผู้มาดูงานกับชุมชน

สำหรับกระบวนการทำงานของปาดานี อาร์ตสเปซ พบว่ายังไม่มีแบ่งหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ อย่างชัดเจน กลุ่มศิลปินปาดานี อาร์ตสเปซ ช่วยกันทำงานที่ตนเองถนัดในฝ่ายปฏิบัติการ เช่น ติดตั้งผลงาน เตรียมสถานที่ ขนย้ายผลงาน ฝ่ายต้อนรับ อย่างไรก็ตามหน้าที่ภัณฑารักษ์เป็นฝ่ายที่มีการแบ่งไว้อย่างชัดเจน ที่สุด โดยมอบหมายให้อนุวัฒน์ อภิมุขมงคล หนึ่งในกลุ่มศิลปินปาดานี อาร์ตสเปซ เป็นภัณฑารักษ์ประจำ อาร์ตสเปซ โดยมีเจ๊ะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะเป็นฝ่ายบริหารที่เป็นคนตัดสินใจคนสุดท้าย ในด้านรายได้ พื้นที่ศิลปะนี้เกิดขึ้นได้จากเงินส่วนตัวเจ๊ะอับดุลเลาะ เจ๊ะสอเหาะ ที่ได้จากการขายผลงาน และเงินเดือนจากการ เป็นอาจารย์ เปิดให้เข้าชมฟรีตั้งแต่ปีที่เริ่มก่อตั้ง แต่ด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปและเพื่อต้องการเป็นกำลังใจ ให้กับศิลปินที่ทำหน้าที่เป็นคนนำชม จึงเก็บค่าชมคนละ 20 บาท ตั้งแต่พ.ศ. 2566 เป็นต้นมา ในส่วนของ รายได้จากช่องทางอื่นได้แก่ การขายอาหาร เครื่องดื่ม ขายงานศิลปะ และได้รับทุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งไม่แน่นอนนัก อาจกล่าวได้ว่ารายได้ของปาดานี อาร์ตสเปซยังไม่ได้มีมากจนสามารถดูแลอาร์ตสเปซได้

การประชาสัมพันธ์ ปาดานี อาร์ตสเปซมีเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก และอินสตาแกรม การประชาสัมพันธ์ กิจกรรมส่วนใหญ่ผ่านทาง เฟซบุ๊กชื่อว่า “Patani Artspace” มี 4 ลักษณะคือ

1) แจ้งข่าวนิทรรศการ โดยเริ่มประชาสัมพันธ์ก่อนวันงาน ประมาณ 1 เดือน มีทั้งลักษณะ ลงรายละเอียดอย่างครบถ้วน (ชื่องาน ศิลปิน แนวคิด วันเวลาที่เปิด ค่าเข้าชม ฯลฯ) และแบบแยกลง ทีละประเด็น

2) แชร์กิจกรรม/นิทรรศการที่กลุ่มศิลปินปาดานี อาร์ตสเปซเข้าร่วม โดยมีทั้งกิจกรรมในพื้นที่ สามจังหวัดชายแดนใต้ และกิจกรรมในพื้นที่อื่น

3) ลงภาพบรรยากาศงานที่ผ่านมาแล้ว

4) มีการใช้ Hashtag หลักคือ #pataniartspace นอกจากนั้นจะใช้ hashtag ชื่อนิทรรศการ กิจกรรม และเทศกาลในครั้งนั้น ๆ คู่กัน

ในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในแง่ของการนำสินค้า อาหาร ผลไม้ ของสด ฯลฯ มาขายในงานเปิดนิทรรศการและเทศกาล รวมถึงมาร่วมสนุกในกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่ปาตานี อาร์ตสเปซจัดในโอกาสต่าง ๆ เช่น หนังสั้ตละสูง ภาพยนตร์ กลองยาว เรือแข่ง จากการลงพื้นที่และสัมภาษณ์ ผู้เกี่ยวข้องพบว่าชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียงปาตานี อาร์ตสเปซ มีความเข้าใจในการทำงานและการมีอยู่ของ ปาตานี อาร์ตสเปซ มากขึ้นกว่าในช่วงปีแรกของการก่อตั้งพื้นที่ศิลปะ และยินดีให้ความร่วมมือ ร่วมกิจกรรม อีกทั้งยังรอคอยให้มีกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่เพื่อจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้เผยแพร่ วัฒนธรรมความเป็นอยู่

การสนับสนุนที่เกิดขึ้นจากองค์กรภายนอก พบว่ากลุ่มสถานทูตให้ความสนใจในแนวคิดและการ ดำเนินงานของปาตานี อาร์ตสเปซมากอย่างมีนัยยะสำคัญ ด้วยนโยบายระดับประเทศและบริบทของพื้นที่ ที่เป็นกรณีศึกษาเรื่องสันติภาพได้อย่างดี โดยเฉพาะสถานทูตเยอรมันที่ให้ความสนใจและสนับสนุนเป็นพิเศษ ด้วยการเชิญผู้ก่อตั้งปาตานี อาร์ตสเปซไปเปิดตัวหนังสือที่เรียบเรียงการทำงานศิลปะในพื้นที่แห่งความขัดแย้ง รวมถึงได้นำผลงานไปจัดแสดง ในสถานทูตเยอรมัน ในส่วนของกลุ่มองค์กรและหน่วยงานอื่น มักให้การ สนับสนุนเมื่อมีเทศกาลโดยเป็นองค์กรที่เคยรู้จักและร่วมงานกับศิลปินกลุ่มปาตานี อาร์ตสเปซ มาแล้ว การสนับสนุนมีทั้งในรูปแบบเงินทุนสนับสนุนและอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อต้นปี 2567 ปาตานี อาร์ตสเปซยังได้ลงนามข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ว่าด้วยการส่งเสริมการดำเนินงานของหอศิลป์ และแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมในสวนภูมิภาคภายใต้โครงการพัฒนาหอศิลป์ร่วมสมัยสู่ภูมิภาค กับสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม และยังได้รับทุนจากองค์กรศิลปะในประเทศ สหรัฐอเมริกาเพื่อนำมาจัดนิทรรศการ Kenduri Seni Patani ในปี 2567 อีกด้วย

ในด้านเครือข่ายอื่น ๆ ปาตานี อาร์ตสเปซร่วมเป็นพันธมิตรกับเครือข่ายศิลปินจาก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ ด้วยแนวคิดกระจายศิลปะให้ออกสู่ตัวเมืองอื่น ๆ นอกเหนือไปจาก กรุงเทพมหานคร โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกันหลายครั้งทั้งที่ปาตานี อาร์ตสเปซ และที่พื้นที่ของกลุ่มศิลปิน จากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การดำเนินงานทั้งหมดที่ผ่านมาของปาตานี อาร์ตสเปซ ยิ่งตอกย้ำ ความสำคัญของเครือข่าย เนื่องจากเป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะทำให้ปาตานี อาร์ตสเปซ ดำเนินงานต่อไปได้ ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ยิ่งไปกว่านั้น อาจสร้างรายได้ด้วยการแลกเปลี่ยนงาน หรือนำผลงานที่มีชื่อเสียง มาแสดงเพื่อเก็บค่าเข้าชมในราคาที่สูงขึ้น เป็นต้น

แนวโน้มการดำเนินงานของปาตานี อาร์ตสเปซในอนาคต มีการวางแผนขยายพื้นที่ให้ครบวงจร เพื่อนำไปสู่การหารายได้สำหรับจัดกิจกรรมต่อไป โดยเพิ่มเติมส่วนที่พำนักสำหรับศิลปินที่มาจากพื้นที่อื่น ส่วนร้านอาหารจะเพิ่มเติมกิจกรรมเวิร์กช็อปและการรับประทานอาหารมือพิเศษ (chef's table) รวมถึง จัดเทศกาลศิลปะ Kenduri Seni Patani ทุกสองปี

องค์ความรู้ใหม่

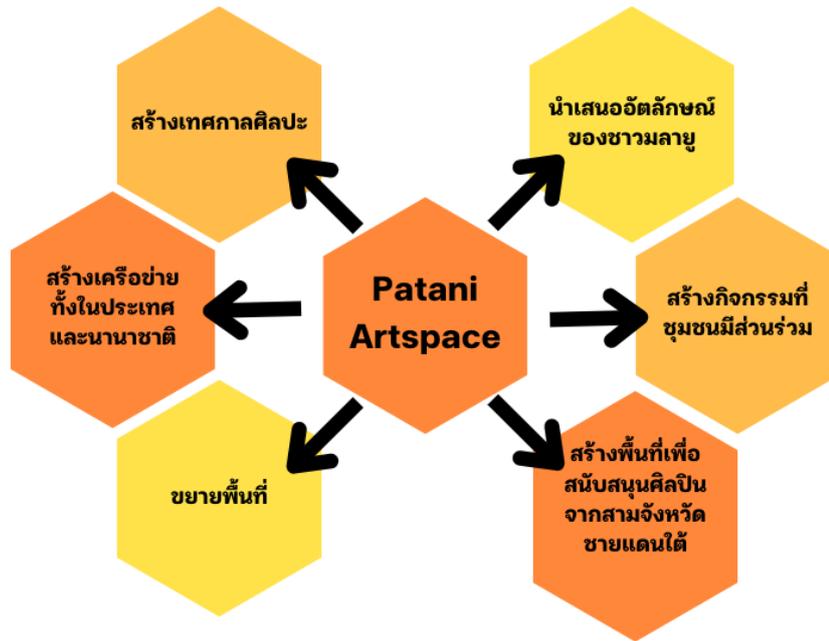

Figure 2: The Management Processes of Pattani Art Space

จากการศึกษาบริบทของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และแนวคิด ที่มาของการสร้างพื้นที่ศิลปะ ปาตานี อาร์ตสเปซ พบว่าเนื้อหาที่นำเสนอในผลงานศิลปะร่วมสมัยของศิลปินกลุ่มปาตานี อาร์ตสเปซ รวมถึง การดำเนินงานของอาร์ตสเปซ ทำให้คนภายนอกพื้นที่สามารถเข้าใจสถานการณ์ของสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้มากขึ้น รวมถึงแสดงมิติของศิลปะมลายู ที่ในความเข้าใจของหลายคนอาจคิดว่ามีข้อห้าม ข้อจำกัด ที่ทำให้งานไม่มีความหลากหลาย แต่ความเป็นจริงกลับตรงกันข้าม ปาตานี อาร์ตสเปซแสดงให้เห็นถึงการ ยอมรับความหลากหลายทั้งทางความเชื่อ เพศ วัฒนธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าปาตานี อาร์ตสเปซ มีบทบาทสำคัญในวงการศิลปะในสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยมีการดำเนินงานที่สามารถนำมาเป็นองค์ความรู้ในการจัดการพื้นที่ศิลปะแห่งอื่นได้ วิธีการดำเนินงาน ดังกล่าวครอบคลุมทั้งการพัฒนาพื้นที่ และสร้างการมองเห็นจากพื้นที่ส่วนกลางรวมถึงในระดับนานาชาติ ได้แก่ 1) สร้างพื้นที่เพื่อสนับสนุนศิลปินจากสามจังหวัดชายแดนใต้ ทำให้เกิดการกระจายโอกาสมาสู่ท้องถิ่น 2) นำเสนอความเป็นอัตลักษณ์ของชาวมลายูในสามจังหวัดชายแดนใต้ ผ่านงานศิลปะ เพื่อให้ความรู้ แสดงความรู้สึก แสดงความสามารถของศิลปิน ให้ประจักษ์แก่สายตาคนนอกพื้นที่ 3) สร้างกิจกรรมที่ชุมชน มีส่วนร่วม เพื่อเป็นการนำवलชนที่มีแนวคิดเหมือนกันมาร่วมกลุ่มกัน 4) สร้างเครือข่าย กล่าวคือมีการติดต่อ สร้างสัมพันธ์กับศิลปินจากพื้นที่อื่น ทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ นำศิลปินจากกลุ่มปาตานี อาร์ตสเปซ ไปแสดงผลงาน แลกเปลี่ยนความรู้ แนวคิดในการทำงานศิลปะ รวมถึงแนวคิดในเรื่องการสร้างพื้นที่ศิลปะ 5) สร้างเทศกาลศิลปะ โดยใช้องค์ความรู้และเครือข่ายมาสร้างศักยภาพของอาร์ตสเปซ 6) ขยายพื้นที่ ให้พร้อมรองรับโครงการในอนาคต ซึ่งการดำเนินงานทั้ง 6 ข้อนี้ ทำให้ปาตานี อาร์ตสเปซ เป็นศูนย์กลางศิลปะ ร่วมสมัยในสามจังหวัดชายแดนใต้ รวมถึงเป็นที่พูดถึงในกลุ่มประเทศวัฒนธรรมมลายู (มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฯลฯ) และก่อให้เกิดการต่อยอดกับวงการศิลปะร่วมสมัยในกรุงเทพมหานคร

อภิปรายการวิจัย

พื้นที่ศิลปะ ปาดานี อาร์ตสเปซดำเนินการได้อย่างดีด้วยเป้าหมายที่แข็งแกร่งและความสามัคคีของศิลปินในกลุ่ม โดยมีกิจกรรมทั้งนิทรรศการที่ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาแสดงและมีเทศกาลศิลปะที่ต่อยอดมาจากการดำเนินการอย่างยาวนานจนมีเครือข่ายที่สามารถเชิญมาร่วมกิจกรรมได้ นอกจากนี้ ปาดานี อาร์ตสเปซ ยังเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทและความเคลื่อนไหวสำคัญในการส่งเสริมศิลปินและศิลปะร่วมสมัยในสามจังหวัดชายแดนใต้ และศิลปินชายขอบในพื้นที่อื่น สอดคล้องกับ Grodach (2009) ที่กล่าวว่าบทบาทของพื้นที่ทางศิลปะหลากหลายและเป็นมากกว่าสถานที่แสดงงานศิลปะ สามารถเป็นที่จัดกิจกรรมหรือการประชุมอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ ทำให้เกิดการพบปะของคนในชุมชน พื้นที่ศิลปะมีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน ร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและนำไปสู่การส่งเสริมความแข็งแกร่งและเอกลักษณ์ประจำชุมชน ทำให้ผู้คนในชุมชนเข้มแข็งและรู้สึกได้เป็นส่วนหนึ่ง และยังก่อให้เกิดการกระจายรายได้ และสนับสนุนศิลปินท้องถิ่นให้มีความ มีสถานที่แสดงผลงานและช่วยพัฒนาให้สังคมดีขึ้นได้ ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ปัจจุบัน ปาดานี อาร์ตสเปซ เปรียบเสมือนเวทีขนาดใหญ่ที่ได้รับแสงไฟจากเมืองหลวงและสื่อมวลชน ดังนั้นกลุ่มศิลปิน กลุ่มนักเคลื่อนไหว และกลุ่มคนที่ต้องการบอกเล่าเรื่องราวที่พวกเขาไม่มีโอกาสได้พูด หรือไม่มีพื้นที่ให้ได้แสดงออก จึงอยากร่วมงานกับปาดานี อาร์ตสเปซ เพราะนั่นหมายถึงกระแสแห่งความสนใจที่จะส่องมาที่พวกเขา ในขณะเดียวกันปาดานี อาร์ตสเปซก็ได้ใช้ประโยชน์จากกลุ่มเครือข่ายในการขยายความสนใจในประเด็นสามจังหวัดชายแดนใต้และศักยภาพของศิลปินในกลุ่มปาดานี อาร์ตสเปซ ด้วยการร่วมกิจกรรมในพื้นที่ของเครือข่ายด้วยเช่นกัน

ปาดานี อาร์ตสเปซ ยังมีบทบาทในการเปิดให้ประชาชนทั่วไปได้มีพื้นที่แสดงออก เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของอาร์ตสเปซ สอดคล้องกับ Boonphokaew (2017) ที่กล่าวว่า การจัดงานนิทรรศการศิลปะคือการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนหลายฝ่ายในพื้นที่จัดแสดง เพื่อเปิดทางให้ผู้ชมได้เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนทางความคิดกับผู้ผลิตงานศิลปะได้อย่างเต็มที่ เพื่อส่งเสริมการทำหน้าที่ทั้งของศิลปินและของตัวงานศิลปะ ในขณะเดียวกัน ปาดานี อาร์ตสเปซก็ได้ใช้กลยุทธ์เหล่านี้รวบรวมกลุ่มคนที่มีแนวคิดเดียวกันไว้ในพื้นที่เพื่อใช้ในการต่อรองกับส่วนกลาง เห็นได้ชัดจากเทศกาล Kenduri Seni Nusantara ปาดานี อาร์ตสเปซ เลือกใช้ภาษามลายูเป็นชื่อของเทศกาล เพื่อดึงดูดกลุ่มประเทศที่ใช้ภาษามลายูและมีวัฒนธรรมแบบเดียวกันให้เข้ามามีส่วนร่วม (Apimukmongkol, 2023) นำไปสู่วัตถุประสงค์ในการเป็นศูนย์กลางทางศิลปะในสามจังหวัดชายแดนใต้และในดินแดนแหลมมลายู ยิ่งไปกว่านั้นเทศกาลศิลปะและกิจกรรมหลายครั้ง ยังเป็นการสะท้อนภาพศูนย์กลางศิลปะสำหรับนานาชาติ กล่าวคือมีกลุ่มศิลปินจากหลายประเทศ นอกเหนือจากประเทศที่มีวัฒนธรรมคล้ายกัน มาร่วมงานกับปาดานี อาร์ตสเปซ โดยไม่จำเป็นต้องบอกเล่าประเด็นความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนใต้ แต่สามารถนำเสนอประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เพิ่มความหลากหลายให้กับพื้นที่ ควบคู่ไปกับการตอกย้ำให้เห็นถึงการเป็นพื้นที่เปิดกว้างสำหรับคนทุกกลุ่ม

แนวคิดและลักษณะการรวมกลุ่มศิลปินที่มีเจตนารมณ์เดียวกันเพื่อแสดงงานร่วมกัน เคยเกิดขึ้นมาแล้วในวงการศิลปะ ทั้งกลุ่มศิลปินทัศนศิลป์ และกลุ่มศิลปินประเภทอื่น แต่การรวมกลุ่มคนเพื่อสร้างเครือข่าย และทำประโยชน์ให้สาธารณชน รวมถึงสร้างพื้นที่เพื่อนำเสนอประเด็นต่าง ๆ ให้สังคมได้รู้จักมีอยู่ไม่มากนัก ปาดานี อาร์ตสเปซเป็นตัวอย่างหนึ่งของกลุ่มคนที่มีความตั้งใจแน่วแน่ในการสร้างพื้นที่เพื่อสะท้อนบางสิ่งบางอย่างผ่านงานศิลปะ ผ่านกิจกรรม ผ่านศิลปิน ผ่านการเคลื่อนไหวในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ และไปยังพื้นที่อื่น ๆ การนำเสนอตัวตนและศักยภาพของศิลปิน ความน่าสนใจของพื้นที่ และการปรับตัวให้เข้ากับแนวทางของพื้นที่อื่น ๆ เพื่อให้ได้สื่อสารสิ่งที่ต้องการ ทำให้ปาดานี อาร์ตสเปซ สามารถนำ

ตัวเองเข้ามาอยู่ในวงจรร่วมสมัย มีการพูดถึง และมีคนรู้จักมากขึ้น กล่าวได้ว่า ปาตานี อาร์ตสเปซ เป็นพื้นที่ที่สร้างกระแสความสนใจให้กับคนหลายกลุ่ม ทั้งในและต่างประเทศ เป็นสถานที่ที่ทุกคนต้องแวะมาชมเมื่อมาจังหวัดปัตตานี ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยว นักกิจกรรม นักการเมือง ฯลฯ โดยแต่ละกลุ่มมีความสนใจและจุดประสงค์ในการมาที่แตกต่างกัน ปาตานี อาร์ตสเปซ จึงเหมาะจะเป็นตัวอย่างในการใช้พื้นที่แสดงออกผ่านศิลปะ ที่ดำเนินการอย่างจริงจังจนเกิดเป็นกระแสความสนใจจากผู้คน

สรุป

ปาตานี อาร์ตสเปซ เป็นพื้นที่สาธารณะ ที่เปิดให้คนทุกเพศทุกวัย ทุกสัญชาติ ศาสนาเข้ามาใช้สถานที่ตามต้องการ ด้วยความเป็นพื้นที่ศิลปะเพียงไม่กี่แห่งในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่มีการทำงาน มีกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นพื้นที่ให้โอกาสกับคนจำนวนมาก เป็นสถานที่แสดงผลงานสำหรับศิลปินจากสามจังหวัดชายแดนใต้โดยไม่ต้องไปแสดงงานที่ศูนย์กลางของประเทศ และทำให้เกิดรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับศิลปินและชุมชน ในทางภูมิศาสตร์พื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้มีอาณาเขตติดกับประเทศมาเลเซีย และใกล้ชิดกับประเทศสิงคโปร์ซึ่งเป็นหนึ่งในศูนย์กลางของศิลปะร่วมสมัยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกทั้งยังไม่ไกลจากอินโดนีเซีย การมีอยู่ของปาตานี อาร์ตสเปซ ทำให้สามจังหวัดชายแดนใต้สามารถเป็นศูนย์กลางทางศิลปะมลายูได้ อีกประการหนึ่ง ปาตานี อาร์ตสเปซยังมีเครือข่ายพันธมิตรทั้งในและนอกประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอันดับต้น ๆ ในการสร้างพื้นที่ศิลปะให้สามารถดำเนินงานต่อไปได้ ทำให้การก้าวไปข้างหน้าในปีต่อ ๆ ไปของปาตานี อาร์ตสเปซ มีความมั่นคงมากขึ้น

การดำเนินงานของ ปาตานี อาร์ตสเปซ ทำให้คนภายนอกพื้นที่สามารถเข้าใจสถานการณ์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มากขึ้นผ่านเนื้อหาในผลงานศิลปะร่วมสมัยที่ศิลปินถ่ายทอด อีกทั้งยังได้เห็นถึงมิติของศิลปะมลายูที่มีความหลากหลายมากกว่าเดิมที่อาจมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับข้อจำกัดทางศาสนา ปาตานี อาร์ตสเปซ ทำให้ผู้คนเห็นถึงความเปิดกว้าง และการยอมรับความหลากหลายทั้งทางความเชื่อ เพศ วัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง ที่จะนำพากลุ่มศิลปินสามจังหวัดชายแดนใต้ไปสู่วงการศิลปะร่วมสมัยในเวทีระดับชาติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ปาตานี อาร์ตสเปซควรพัฒนาช่องทางติดต่อและควรมีฝ่ายจัดการข้อมูลเพื่อเรียบเรียงฐานข้อมูลนิทรรศการ ศิลปินและเทศกาลที่ผ่านมาสำหรับผู้สนใจ ภัณฑารักษ์และผู้สนับสนุนได้สืบค้นอย่างรวดเร็วเพื่อประโยชน์ของปาตานี อาร์ตสเปซ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 นอกจากปาตานี อาร์ตสเปซ ยังมีพื้นที่ศิลปะแห่งอื่น และกลุ่มที่เคลื่อนไหวทางศิลปะกลุ่มอื่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีกระบวนการจัดการและแนวความคิดที่น่าสนใจ รวมถึงมีการทำงานอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น De lapae Artspace Narathiwat, Patani Garden Art Space, กลุ่ม The Looker, กลุ่ม Melayu Living

2.2 กลุ่มศิลปินที่รวมตัวกันในภูมิภาคอื่น ๆ โดยมีแนวคิดกระจายโอกาสทางศิลปะ เช่นกลุ่ม S.O.E กลุ่ม KULTX กลุ่ม Pootorn Connect มีความน่าสนใจในการศึกษาเช่นกัน โดยอาจใช้เป็นกรณีศึกษา การทำงานและการแลกเปลี่ยนศิลปินกันระหว่างกลุ่ม

References

- Apimukmongkol, A. (2023). Patani Artspace's Curator. *Interview*. October, 13.
- Boonphokaew, K. (2017). *The Politics of Art Production: Ethnography of Art Exhibition Practices in Thailand after 1997*. (Doctoral Dissertation). Thammasart University. Bangkok.
- Eknav, N. (2015). The Mixed Media Art Movement in Thailand During 1985s - 2013s. *Veridian E-journal, Silpakorn Univesity*, 8(1), 1378-1388.
- Grodach, C. (2009). Art Spaces, Public Space, and the Link to Community Development. *Community Development Journal*, 14(4), 474-493.
- Jehsorhoh, J. (2021). Patani Artspace Founder. *Interview*. January, 13.
- Maluleem, J. (2021). The Pattern and Process of Peace Negotiation and Conflict Resolution in the Deep South of Thailand. *Innovation and Management Journal*, 6(2), 92-101.
- Pirayakarnnon, M., & Thungsakul, N. (2021). Article Review: Public Space, Cultural Space and Public Cultural Space. *NAJUA: Architecture, Design and Built Environment Journal*, 8(1), 134-158.
- Rohitasuk, S. (2017). *Modern Art in Thailand: The Movement of Private Art Galleries and Art Trading in Bangkok from the 1950s to the 1990s*. Bangkok: Mahāwitthayālai Thammasāt.
- Satha-Anand, C. (2008). *The Violence and the Manipulation of "Truth": Pattani after Half a Century*. Bangkok: Thammasat Press Publishing.